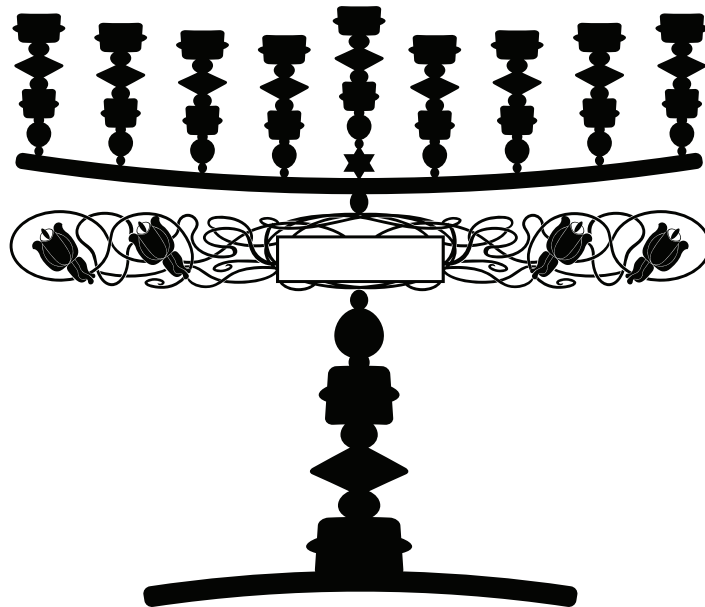

חבוכה

תוכן העניינים

פרק א'

- 3.....ראשית דבר
- 4.....מאגדות חז"ל
- 7.....מאי חנוכה?
- 8.....שאלות חזרה

פרק ב'

- 10.....הלכות חנוכה
- 11.....החייבים בהדלקה
- 11.....במה מדליקים
- 12.....מקום ההדלקה
- 13.....זמן ההדלקה
- 14.....זמני ההדלקה בע"ש ובמוצ"ש
- 15.....הברכות
- 16.....הדלקה עושה מצוה
- 17.....קריאת התורה
- 17.....מנהגים וטעמיהם
- 18.....בין חנוכה לפורים
- 19.....שאלות חזרה

פרק א'

ראשית דבר

מלכות יון הרשעה

בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס.

(בראשית י')

יון היה בנו הרביעי של יפת בן נח. הוא היה אבי האומה היוונית. אלכסנדר מוקדון, מבני בניו של יון, כבש תחת יד היוונים את רוב יבשת אסיה וחלקים מאירופה. כמו כן כבש מידי הפרסים את ארץ ישראל. אלכסנדר מוקדון לא נגע לרעה ביהודים והעריץ את חכמי ישראל.

הגמרא במסכת יומא דף ס"ט מספרת על אלכסנדר מוקדון – "הכובש הגדול" ויחסו המיוחד ליהודים ובעיקר לחכמי ישראל:
כאשר הסיתו השומרונים את אלכסנדר מוקדון שיחריב את בית המקדש, בטענה שהיהודים מרדו בו, בא בכ"ה בטבת (אשר חכמים קראוהו "יום הר גריזים") לארץ ישראל כדי לקיים את בקשתם. לקראתו בא שמעון הצדיק לבוש בגדי כהונה, וכשנפגשו, ירד אלכסנדר מוקדון ממרכבתו והשתחוה לשמעון הצדיק.
לאנשי פמליתו הסביר: "דמותו של זה אני רואה בכל מלחמותי, ועל ידו אני מנצח".
ואכן, במשך כל שנות מלכותו, כאמור, לא נגע לרעה ביהודים.

אחרי מות אלכסנדר מוקדון התחלקו שריו בארצות מלכותו, וארץ ישראל נפלה לחלקו של אנטיוכוס אפיפנס.

אנטיוכוס הציב לעצמו מטרה להפיץ את התרבות היוונית – תרבות הגוף, קרקסאות תיאטראות וכדומה, בין כל יושבי מדינותיו. אך לא ככל הגויים בית ישראל. הגם שברוב הארצות הצליחו היוונים להשליט את תרבותם – רוב בני ישראל נשארו נאמנים לתורת ה' ורק מועטים, חלשי אופי, נגררו אחרי תרבות יוון.

משראו היוונים את עקשנותו של העם הקטן, פנו לבטל שלוש מצוות עיקריות בתורת ישראל: שבת, חודש (קדוש החודש) וברית מילה, אך עם ישראל מסר את נפשו בחרוף נפש ולא נכנע ליוונים. משראו היוונים שכל דרכי השכנוע עלו בתוהו, שלח אנטיזכוס את צבאו להרוג, לטבוח ולהשמיד את כל מי שלא יאבה לקבל עליו את תרבות יוון. היילי הצבא האכזר באו לירושלים, פרצו שלוש עשרה פרצות במקדש, טמאו את השמנים, הקריבו קרבן טמא על גבי המזבח והחלו לרדוף באכזריות את עם ה'.

רבים מן העם נכנעו וקבלו עליהם את התרבות היוונית והם נקראו "מתיוונים", אך עדיין רוב העם לא נכנעו אלא הסתתרו במערות ובמדבריות מפני הצורך. בשנת ג' אלפים תרכ"א (3621) לבריאת העולם לפני למעלה מאלפים ומאה שנה, בימי בית שני, פרץ מרד החשמונאים. מתתיהו בן יוחנן כהן גדול ובניו החשמונאים יצאו למלחמת קודש נגד הממלכה היוונית והתרבות היוונית עד שניצחו אותם והעמידו את הדת על תילה ותרבות יוון ונושאי דיגלה נחלו מפלה ותהי הרווחה בישראל.

אלעזר הצדיק

אחד מן האנשים שלא נכנעו לאנטיזכוס הרשע היה אלעזר הצדיק. הוא עודד את היהודים לשמור תורה ומצוות ולא להכנע לאנטיזכוס הרשע. מששמע זאת אנטיזכוס, כעס מאוד, ושלח את עבדיו לשכנע את אלעזר לשמוע בקולו, או אז, ימלא את כל משאלותיו. אלעזר הצדיק דחה בבוז את הצעתו של אנטיזכוס ואמר לעבדיו:

"אין לי צורך בזהב המלך ולא בכבודו, יהודי נולדתי ויהודי אמות!"

הציעו לו עבדי המלך "קח בשר כשר ואכול אותו ליד האליל". דחה אלעזר הצדיק גם הצעה זו, ואמר להם: "עשו בי כאשר תירצו, לעולם לא אמרה פי אלוקי". כעס אנטיזכוס מאוד וחמתו בערה בו. הוא ציווה לענות את אלעזר הצדיק בעינויים קשים ומרים עד שמת.

כאשר שמעו היהודים את אשר ארע לאלעזר, התחזקו עוד יותר ביהדותם ומסרו את נפשם לעבוד את ה' ולקיים את מצוותיו.

התחזקו עוד יותר ביהדותם ומסרו את נפשם לעבוד את ה' ולקיים את מצוותיו.

חנה ושבעת בניה

חנה ושבעת בניה הובאו לפני אנטיוכוס הרשע ציווה אנטיוכוס על הבן הגדול: "השתחוה לפסל!" ענה בנה של חנה: "הקב"ה ציוונו לא לעבוד לאילים!". איים עליו אנטיוכוס: "אם לא תשמע בקולי, אצוה להרגך!". ענה לו הבן בגאווה: "הרוג אותי, אבל את פי ה' לא אמרה". הרג אותו אנטיוכוס בעינויים קשים ומרים לעיני אמו ואחיו, כדי שיפחדו מפניו ויכנעו לרצונו.

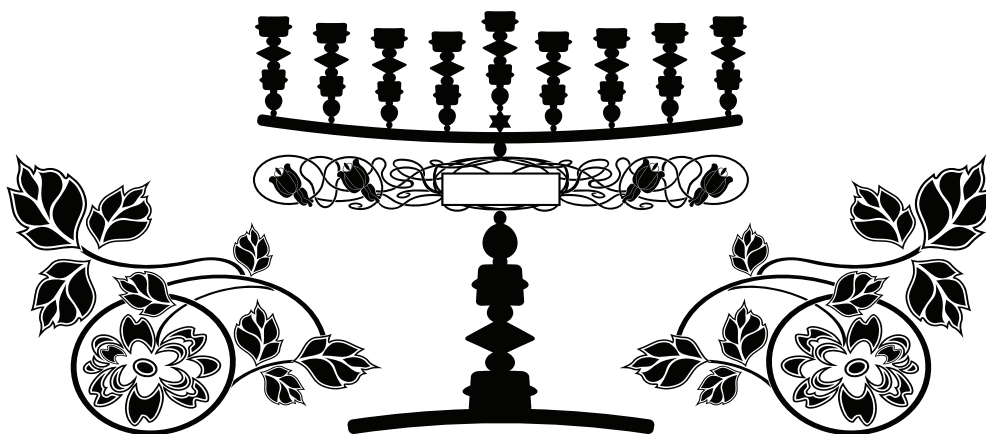
כך פנה לכל בניה של חנה, הבטיח להם לגדלם ולרוממם אם ישמעו לקולו, ואם לאו, יעשה להם כאשר עשה לאחיהם הגדול. אך בני חנה דחו את דבריו באומץ לב, סרבו לעבוד את הפסל, ואת כולם הרג במיתות קשות ומשונות, כשחנה מעודדת אותם ומאמצת את ליבם למסור את נפשם על קידוש ה'.

לכסוף הובא לפניו בנה הקטן של חנה - ילד קטן ויפה תואר. הילד מצא חן בעיני אנטיוכוס והלה אמר לו: "אם תעשה את רצוני, אקח אותך לי לבן, אגדל אותך, וארומם אותך, ואתן לך כל אשר תחפוץ, ואם לאו, אענה אותך ביסורים קשים מאלה של אחיך". משסרב הילד, פנה אנטיוכוס לחנה ואמר לה: "רחמי על בנך האחרון שנותר לך ואמרי לו לעשות את רצוני, שאם לא כן ימות גם הוא". בקשה חנה מהמלך להסתגר עם בנה בתוך חדר כדי לדבר על ליבו. חשב אנטיוכוס כי רוצה היא לשכנעו שיכנע לדבריו, ונתן לה את רצונה. נשקה חנה לבנה, חבקה אותו ובקשה ממנו כי לא ישמע לדברי המלך האכזר, אלא יעשה אך ורק את רצון האלוקים. "חלילה לך", אמרה לו, "להחליף חיי עולם בחיי שעה".

ענה לה הילד: "אל תדאגי, אמי, לא אשמע בקול המלך, רק בקול האלוקים". מששמע המלך את תשובתו של הילד כעס מאוד. עתה יאמרו, חשב לעצמו, כי נער קטן לעג לי. בגודל חמתו ציווה לענות את הנער עינויים נוראים עד שיצאה גם נשמתו. עמדה חנה ליד גופות שבעת בניה והתפללה לה'. היא הודתה לו על שלא הצליחו הצוררים לפתות את בניה לעבוד על רצון ה', ובקשה ממנו כי יקח את נפשה גם היא. משסיימה את תפילתה מתה האם הגבורה ליד בניה הקדושים. יצתה בת קול ואמרה: "אם הבנים שמחה הללו-ה'".

מעשה יהודית

שנים מספר לפני פרוץ המרד, רצה מלכם של היוונים שיהודית, ביתו של יוחנן כהן גדול, תתחתן עימו. יהודית הסכימה למראית עין, נתנה לו חלב וגבינה שיצמא, ואחר כך נתנה לו לשתות יין שישתכר וישן. לאחר שישן, כרתה את ראשו והעלתה אותו לירושלים. כשראו היוונים באבוד מלכם - וינוסו.

מלחמת החשמונאים

באותו זמן קם מתתיהו בן יוחנן כהן גדול ממשפחת החשמונאים, אסף יהודים רבים ונלחם בצבא אנטיוכוס. משזקן, קרא לחמשת בניו וציווה אליהם להמשיך במלחמתו. קם אחריו יהודה בן מתתיהו ויצא להלחם נגד היוונים. על המגן שבידו חרט את האותיות: מכבי - ראשי תיבות: מי כמוך באלים ה'. מעטים היו החשמונאים ואנשיהם, ומולם שלח אנטיוכוס חיל עצום וגדול, אך הקב"ה נתן אותם ביד החשמונאים. מששמע אנטיוכוס כי נוצחו חייליו, פתח את אוצרותיו ואסף צבא רב ועצום כדי להכניע את יהודה ואחיו. בהיותו בדרך, החל אחד הפילים להשתולל, הפיל אותו ארצה והפך עליו את מרכבתו. כך מת אנטיוכוס הרשע ביסורים קשים ומרים.

מאי חנוכה?

בבית שני מלכי יוון גזרו גזירות על ישראל, כפי שלמדנו, ובטלו דתם, ולא הניחו להם לעסוק בתורה ובמצוות, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהורות, עד שריחם עלינו אלוקי אבותינו והושיענו מידם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות ישראל יותר מ – 200 שנה, עד החורבן השני.

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום – בעשרים וחמשה (כ"ה) בכסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, עד שנטהרו וכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונה ימים האלו, שתחילתם בחמישה ועשרים בכסלו, ימי שמחה והלל. ומדליקין בהם הנרות בערב, על פתחי הבתים, בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. וימים אלו הם הנקראים "חנוכה" והם אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהם מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

אפילו אין לו מה לאכול ומתפרנס מן הצדקה – שואל או מוכר כסותו וקונה שמן ונרות ומדליק.

השם חנוכה

* חנו כ"ה - שחנו ונחו מהמלחמה עם היונים כ"ה בכסלו.

(טז)

* חנוכה - חנוכה המזבח שנבנה מחדש על ידי החשמונאים אחרי שחולל ושוקץ בעבודה

זרה בידי היונים.

(מהרש"א)

רמזים לחנוכה מן התורה

בספר ויקרא (פרשת אמור) מנויים כל מועדי השנה: שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות, ומיד אחר כך כתוב "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור". מה ענין הדלקת המנורה שהיא בכל יום למועדי השנה? אלא, כאן רמזה תורה שעתידה מצות הדלקת הנרות להיקבע בין המועדים מידי שנה אחרי חג הסוכות, דהיינו: חג החנוכה.

"אור" היא המילה העשרים וחמש בתורה – רמז לחנוכה שהוא בעשרים וחמישה לחודש.

במסעות בני ישראל במדבר היתה חנייתם העשרים וחמש במקום הנקרא "חשמונה" – רמז לחנוכה החל בעשרים וחמשה לחודש כסלו.

שאלות חזרה לפרק א'

1. "יום הר גריזים": א. באיזה תאריך הוא חל?

ב. מה אירע בו?

2. אילו מצוות בעיקר רצו היוונים לבטל?

3. מה עשו היוונים למקדש בעת שנכנסו לתוכו?

4. מי הם ה"מתיוונים"?

5. באיזו תקופה חל נס חג החנוכה?

6. מה היה סופו של אנטיוכוס?

7. איזה נס אירע על ידי אישה?

8. מדוע נקרא החג בשם "חנוכה" (2 סיבות)?

א.

ב.

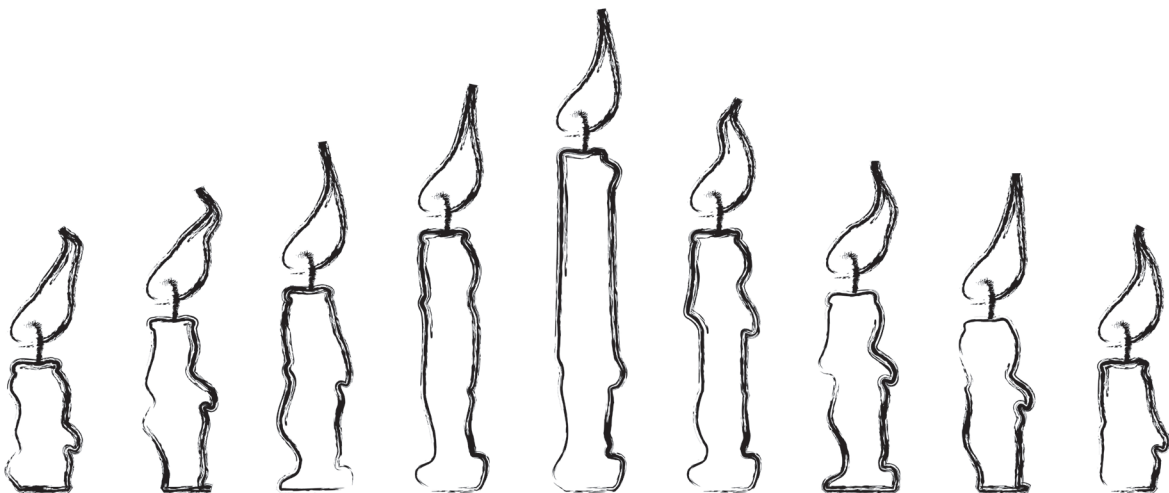
9. אדם שאין לו כסף לקנות שמן להדלקה כיצד ינהג?

10. כתוב שלושה רמזים לחג החנוכה מן התורה!

א.

ב.

ג.

פרק ב'

הלכות חנוכה

א. מצות הודיה בחנוכה

עיקר מצות ימי החנוכה להודות ולהלל לה' על הניסים והנפלאות ולפרסם את הנס.

מדליקים נרות חנוכה כל ערב, בפרסום רב, בבתי המגורים ובבתי הכנסת.

אומרים הלל שלם כל יום, עם ברכה.

אומרים "על הניסים" בתפילת שמונה עשרה לפני "ועל כולם".

אם שכח ולא אמר "על הניסים":

* אם נזכר קודם שהגיע לסיום הברכה (דהיינו, שעדיין לא אמר "ברוך אתה ה'") כדי לחתום "הטוב שמך ולך נאה להודות"), חוזר ואומר.

* אם נזכר לאחר שאמר "ברוך אתה ה'" ימשיך "הטוב שמך ולך נאה להודות" ולא חוזר.

ונכון שיאמר "על הניסים" בסיום התפילה אחר "אלוקי נצור" ויאמר: "מודים אנחנו לך על הניסים..." עד "ונודה לשמך הגדול סלה".

בברכת המזון אומרים "על הניסים" בהודאה, דהיינו לפני "ועל הכל".

אם שכח לאומר:

* אם נזכר קודם שאמר "ברוך אתה ה'" כדי לחתום "על הארץ ועל המזון" – חוזר ואומר.

* ואם כבר אמר "ברוך אתה ה'" – ימשיך "על הארץ ועל המזון" ואינו חוזר. וטוב שיאמר "על הניסים" באמצע "הרחמן", דהיינו, שיאמר "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו...".

שמונת ימי חנוכה אסורים בהספד ובתענית כי הם ימי שמחה קצת, ומצוה לשמוח בהם.

אין אומרים וידוי ונפילת אפיים בכל שמונת ימי חנוכה, וכן אין אומרים מזמור "יענך ה' ביום צרה" ומזמור "תפילה לדוד הטה ה' אזנך". ובשבת חנוכה בתפילת מנחה אין אומרים "צדקתך".

אחר אמירת "שיר של יום" נוהגים בני ספרד לומר "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".

ימי חנוכה מותרים בעשיית מלאכות. ומנהג הנשים להמנע מעשיית מלאכה בזמן שהנרות דולקים. (ויש מקומות שגם האנשים נמנעים אז מעשיית מלאכה.)

מרבית בנתינת צדקה לעניים.

ב. החייבים בהדלקת הנר

הכל חייבים במצות נר חנוכה, אנשים נשים וקטנים מגיל חינוך (7 – 6).
הטעם שנשים חייבות אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא (שבדרך כלל נשים פטורות) הוא: משום שאף הן היו באותו הנס.

אם ראש המשפחה אינו יכול להדליק הנרות בביתו כגון שצריך לצאת למקום רחוק – ראוי שימנה את אשתו שתהיה שלוחתו להדליק את הנרות במקומו, ויוצא ידי חובה אפילו אם אינו נמצא שם בזמן ההדלקה.

ואפילו אם יודע שיחזור לביתו באותו לילה מאוחר – עדיף שתדליק אשתו בזמן, מאשר שידליק הוא בשעה מאוחרת. ואף האשה מברכת קודם ההדלקה "להדליק נר חנוכה".

מצות נר חנוכה נר איש וביתו, לכן, למנהג הספרדים בעל הבית מדליק וכולם יוצאים בזה ידי חובתם. ומצוה על כל אחד להיות נוכח בהדלקת הנרות ולראותם. אך בדיעבד, גם אם אינם נמצאים בשעת ההדלקה – יצאו.

לפיכך, למנהג הספרדים, תלמידי ישיבות הנמצאים בישיבה בשעת הדלקת הנרות – אינם מדליקים בעצמם כיון שיוצאים ידי חובה בהדלקת אביהם. ואם ירצו להחמיר על עצמם ולהדליק רשאים לעשות כן, וידליקו בלי ברכה.

בני אשכנז נוהגים להדר שכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו.

משפחה אורחת מדליקה בעצמה, או שמשתתפת עם בעל הבית בנרותיו על ידי תשלום סמלי.

המתארח בבית מלון מדליק בחדרו בברכה.

בן נשוי המתארח בבית הוריו עם משפחתו ולן שם ואינו משלם על הוצאות אכילתו ושהייתו – יוצא ידי חובה בהדלקת בעל הבית, ואם רוצה להחמיר על עצמו ישמע הברכה מאביו וידליק בלי ברכה. (בן איש חי)

צריך ליזהר מאוד בהדלקת נרות חנוכה, שיש בהדלקתם פירסום הנס וקידוש ה' ברבים. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ללוות כסף או נרות להדליק לפחות נר אחד בכל לילה.

ג. במה מדליקים

מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, מפני שבו נעשה הנס, ובפתילות של צמר גפן או חוטי פשתן וכדומה, שדולקות יפה.

אין לו שמן זית – מדליק בשמנים או בנרות שמעלים להבה יפה, ובדיעבד כל השמנים והפתילות

כשרות.

טוב להחמיר שלא להדליק חלק מן הנרות בשמן וחלק מן הנרות בשעוה, אלא ידליק את כל הנרות בשמן או את כל הנרות בשעוה, כדי שיהיה ניכר שאדם אחד הדליק אותם. ועוד, מפני שאין זה הידור מצוה כשאין כל הנרות שוים. (בן איש חי)

אין יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה במנורת חשמל, לפי שאין בה שמן ופתילות.

שמן מאוס ופגום ואינו ראוי לאכילה כלל אין להדליק בו נרות חנוכה. אך שמן מר – אע"פ שאינו ראוי לאכילה מדליקים בו. (בן איש חי)

יהדר להדליק בחנוכה יפה ונקיה לקיים מצות "זה א-לי ואנוהו".

אין להדליק בתוך קליפה של פירות או של ביצים משום שהדבר נחשב לביזוי מצוה.

לא ידליק נרות לבד בלא כלי, שהרי הנס היה בכלי (=במנורה).

אין צורך להחליף את הפתילות כל ערב, וכן אפשר להדליק בשמן שנותר או בשיירי הנרות. ויש נוהגים להחמיר לקחת פתילות חדשות בכל לילה זכר למנורת בית המקדש שהיו משתמשים בה בכל יום בפתילות חדשות.

ד. מקום ההדלקה

נרות חנוכה מניחם ליד פתח החצר או פתח הבית הסמוך לרשות הרבים, מבחוץ – בתוך חלל הפתח או בתוך הטפח הסמוך לו (טפח = 10 – 8 ס"מ).

לא יניח את נרות החנוכה למטה מ – 3 טפחים (כ 30 – 24 ס"מ) ולא יניחם גבוה מעשרים אמה (כ – 960 ס"מ). ואם להב הנרות גבוה משיעור זה – לא קיים את המצוה.

מצוה לכתחילה להניחם למטה מעשרה טפחים (כ 100 – 80 ס"מ) וזאת כדי שהנרות ייראו היטב ויתפרסם הנס.

מניחם מצד שמאל של הפתח (דהיינו משמאלו של הנכנס לבית) כדי שתהיה מזוזה מימין ונרות חנוכה משמאל ויהיה מוקף במצוות בבואו ובצאתו מביתו.

הגרים בקומות העליונות או כשיש חשש היזק בהנחת הנרות בפתח ביתו מבחוץ – מניחם בחלון הפתוח לרשות הרבים.

אם חלונות ביתו גבוהים למעלה מעשרים אמה מרשות הרבים, מניחם בתוך הבית. ונוהגים גם אז להניחם ליד אחד הפתחים מבפנים.

צריך להדליק את הנרות במקום הנחתם, ולכן לא ידליק בתוך ביתו ואחר כך יוציא את הנרות ויניחם בפתח הבית.

בבית כנסת מניחם בכותל דרום – זכר למנורת בית המקדש שמקומה היה בצד דרום.

ה. זמן ההדלקה

 בנוגע לזמן הדלקת נרות חנוכה ישנם מנהגים שונים:

* למנהג הספרדים – זמן ההדלקה מתחיל בצאת הכוכבים (דהיינו, כרבע שעה לאחר

שקיעת החמה) וקודם ההדלקה מתפללים ערבית.

* למנהג האשכנזים – זמן ההדלקה מתחיל בשקיעת החמה לפני תפילת ערבית, ויש נוהגים

לאחר תפילת ערבית.

 בדיעבד, אם הקדים להדליק שעה ורבע לפני שקיעת החמה (=פלאג המנחה) יצא, אך צריך להדליק

בנרות גדולים שידלקו עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, כדלהלן.

 זמן הדלקת הנרות מסתיים לכתחילה אחרי כחצי שעה מצאת הכוכבים.

 בדיעבד, יכול להדליק כל הלילה עד עלות השחר.

 אם התאחר מלבוא אל ביתו בלילה, וכשבא מצא שבני ביתו ישנים – יש אומרים שצריך להעיר לכל

הפחות מקצתם כדי שיוכל להדליק בברכה. ויש אומרים שאין צריך להעירם ורשאי להדליק גם כאשר

כל בני הבית ישנים.

 הנרות צריכים להיות דלוקים חצי שעה לפחות. וצריך לשים כמות שמן לפני ההדלקה כשיעור שידלקו

חצי שעה אחרי צאת הכוכבים.

 לא נתן שמן כשיעור חצי שעה, או שהדליק בנר קטן, מכבה ומוסיף שמן או מביא נר גדול, וחוזר

ומדליק בלי ברכה.

 מי שהקדים להדליק לפני שקיעת החמה צריך לשים יותר שמן או להדליק בנרות גדולים יותר כדי

שידלקו חצי שעה אחרי צאת הכוכבים.

 כעבור חצי שעה לאחר צאת הכוכבים מותר לכבות את הנרות.

 נר שכבה לפני תום חצי השעה ידליקו שנית (בלי ברכה). ואם לא הדליקו בכל זאת יצא, (שעיקר

המצוה בהדלקה ולכן "כבתה אין זקוק לה").

 כחצי שעה לפני זמן ההדלקה אסור לאכול, וכן אסור לישון אפילו מעט.

 איסור אכילה הוא דווקא כשאוכל יותר מכביצה פת או עוגות (כ – 56 גרם), אבל פירות או ירקות

מותר, וכן מותר לשתות קפה או שאר משקאות קלים.

 המחמיר שלא לטעום כלל קודם הדלקת נרות תבוא עליו ברכה.

 וכן אסור להתחיל במלאכה או בלימוד תורה בתוך חצי שעה קודם הדלקת נרות. אבל לאחר שהדליק

הנרות רשאי לעשות מלאכה, ורק הנשים נהגו שלא לעשות מלאכה עד שתעבור חצי שעה מזמן ההדלקה.

בבית כנסת מדליקים בין מנחה למעריב.

יש נוהגים לחזור ולהדליק נרות חנוכה בבית הכנסת קודם תפילת שחרית אולם לא יברכו על הדלקה זו.

ו. זמני ההדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת

בערב שבת מדליקים נרות חנוכה לפני נרות של שבת (כי נוהגים לקבל שבת בהדלקת נרות שבת), וצריך לשים הרבה שמן או להדליק בנרות גדולים כדי שידלקו עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים.

טוב להחמיר להתפלל מנחה בערב שבת קודם הדלקת הנרות, כי תפילת מנחה שייכת ליום שישי והדלקת הנרות שייכת לשבת, ומכל מקום לא יתפלל מנחה ביחיד כדי להקדימה להדלקת הנרות.

בערב שבת חנוכה אין אומרים פרק "במה מדליקין" מפני שכל השמנים כשרים לנרות חנוכה.

במוצאי שבת חנוכה מדליקים בבית הכנסת נרות חנוכה תחילה ואחר כך ההבדלה, כדי לאחר יציאת השבת עד כמה שאפשר, וכדי שיהיה פרסומי ניסא, שאם ידליקו לאחר ההבדלה הרי הציבור הולכים לביתם מיד לאחר מכן.

בענין ההבדלה בבית, נוהגים שקודם מבדילים על הכוס ואחרי ההבדלה ידליק נרות חנוכה.

טוב להכין בערב שבת את הנרות של מוצאי שבת כדי לא לאחר יותר מדי בהדלקתם.

ז. סדר ההדלקה והנחת הנרות

בערב הראשון מדליקים נר אחד, ובכל ערב מוסיפים עוד נר, עד שבליל שמיני יהיו שמונה נרות.

מתחילים להדליק בכל לילה בנר הנוסף של הלילה הזה, (כי הוא מציין את תוספת הנס) ואחריו את הנר של אתמול.

בערב הראשון ידליק את הנר הקיצוני מימין ובערב השני את הנר שאחריו כך שיפנה משמאל לימין. בן איש חי וילקוט יוסף)

באין לו מספיק נרות מדליק נר אחד בכל לילה, ומקיים בזה את עיקר המצוה.

יניח את הנרות בשווה, לא בעיגול ולא אחד גבוה ואחד נמוך.

יתן רווח בין נר לנר לפחות כרוחב אצבע, כדי שלא תאחז הלהבה של זה בזה, ושלא ימסו הנרות.

לא יחבר שני נרות יחד, וכן לא ידליק נר עם שתי פתילות.

מניחים את הנרות תחילה ואחר כך מדליקים אותם שם. ואסור לשנות את מקומם כשהם דולקים.

אסור להשתמש לאור נרות חנוכה אפילו שימוש ארעי ואפילו שימוש של קדושה כגון ללמוד תורה לאור הנרות אסור.

נוהגים להדליק נר נוסף בסמוך לנרות חנוכה כדי שאם ישתמש לאור הנר יהא זה לאור הנר הנוסף, ונר זה נקרא "שמש", ויש להניח נר השמש גבוה מכל הנרות או רחוק מהם, כדי שיהא ניכר שנר זה אינו מנרות המצוה, ויש להדליק נר זה בסיום ההדלקה אחר שסיים הדלקת נרות ההידור. ובדיעבד, אם טעה והדליק נר השמש תחילה מדליק אחריו את נרות המצוה ואינו צריך לחזור ולברך.

אם לאחר שהדליק נרות חנוכה כבה אחד הנרות ורוצה לחזור ולהדליקו – אינו רשאי להדליק נר או גפרור מאחד הנרות הקודמים ובאמצעותו להדליק את הנר שכבה.

איסור השימוש לאור נרות חנוכה אינו אלא שימוש של הנאה ולכן אם כבה אור החשמל בבית, מותר ללכת לאור נרות חנוכה כדי שלא ישל ויפול ואינו חייב לעצום עיניו.

ח. הברכות

ראוי שכל בני הבית יתאספו לשמוע הברכות ולראות את הדלקת הנרות.

בלילה הראשון מברכים שלוש ברכות:

ברכת המצוה – "להדליק נר חנוכה" (ויש המברכים "להדליק נר של חנוכה").

ברכת הנס – "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

ברכת הזמן – "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

בשאר הלילות אין מברכים "שהחיינו", רק "להדליק" ו"שעשה ניסים".

שכח לברך "שהחיינו" בלילה הראשון:

אם נזכר בתוך חצי שעה מזמן ההדלקה – יברך מיד.

אם נזכר לאחר מכן – יברך "שהחיינו" בהדלקת הנרות בלילה השני.

אם שכח בשני – יברך בשלישי, ואפילו אם נזכר בלילה השמיני שלא ברך "שהחיינו" מברך בשעת הדלקת הנרות בלילה השמיני.

מברכים לפני התחלת ההדלקה, שכל המצוות מברך עליהן "עובר לעשייתן".

התחיל להדליק ולא ברך:

אם יש לו עוד נר להדליק – מברך כל הברכות.

ואם כבר גמר להדליק את כולם – מברך רק "שעשה ניסים" (ובלילה הראשון גם "שהחיינו")

אבל לא מברך "להדליק".

לא יסלק ידו מההדלקה עד אשר ידליק את רוב הפתילה היוצאת מן הנר ולא מספיק שהאש נתפסה

מעט בפתילה.

אחר הדלקת הנר הראשון בעוד הוא ממשיך להדליק את שאר הנרות אומר את הפיוט "הנרות הללו". אבל אין להתחיל באמירת הפיוט קודם הדלקת הנר הראשון.

מי שאינו יכול להדליק וגם אם אין מדליקים עבורו בביתו, כשרואה נרות חנוכה מברך "שעשה ניסים", ובלילה הראשון גם "שהחיינו".

המדליק ומברך בבית הכנסת, חוזר ומדליק ומברך כל הברכות בביתו. (וברכת שהחיינו אינו חוזר ומברך אלא אם כן מוציא בביתו ידי חובה את בני הבית שאז חוזר ומברך גם ברכת שהחיינו).

אין מברכים בבית הכנסת על הדלקת הנרות אלא אם כן יש בשעת ההדלקה עשרה אנשים.

ט. הדלקה עושה מצוה וכנתה אין זקוק לה

"הדלקה עושה מצוה" כלומר שיעקר המצוה הוא מעשה ההדלקה בלבד.

ולכן, אם לאחר שהדליק נר חנוכה כבה הנר בתוך חצי שעה – אין זקוק לו, כלומר, שאינו צריך לחזור ולהדליקו שנית, שהרי מיד לאחר שסיים מעשה ההדלקה כבה, ויצא ידי חובת המצוה.

אפילו אם הדליק נרות חנוכה בערב שבת מבעוד יום וכבו קודם כניסת השבת, אינו חייב מן הדין לחזור ולהדליקם.

אפילו אם כיבה את הנר בעצמו בשגגה (כגון שבא לתקנו שיהא דולק יפה וכיבה אותו), אין צריך לחזור ולהדליקו.

וכן, אם לאחר שהדליק את הנרות נפתחו הדלת או החלון ונכבה הנר על ידי הרוח, אין צריך מן הדין לחזור ולהדליקו.

בכל הדוגמאות הללו אם רוצה לקיים המצוה בהידור נכון שיחזור וידליק הנרות בלי ברכה.

כל זה דווקא אם לאחר שהדליק את הנרות נפתחו הדלת או החלון, כלומר, שבשעת ההדלקה היו הנרות ראויים להיות דולקים במשך חצי שעה – מן הדין אינו חייב לחזור ולהדליק, אבל אם לא היו הנרות ראויים לדלוק חצי שעה, כגון שהניחם במקום שהרוח נושבת וכבו הנרות לאחר ההדלקה, צריך לחזור ולהדליק אך לא יברך על הדלקתו השניה.

וכן אם נותן בפתילות שמן מועט כשיעור שאינם יכולים להיות דולקים זמן מספיק – צריך לכבות את הנרות ולהוסיף שמן ולחזור ולהדליקם בלי ברכה.

י. קריאת התורה בחנוכה

בכל שמונת ימי החנוכה מוציאים ספר תורה וקוראים ג' עולים בכל יום בפרשת נשא בסדר הקרבת קרבנות נשיאי שבטי ישראל וזאת מפני שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן.

הספרדים מתחילים ביום הראשון מ"ברכת כהנים" והאשכנזים מתחילים מ"ויהי כלות משה".

בשבת חנוכה מוציאים שני ספרי תורה. בראשון קוראים שבעה עולים בפרשת השבוע, והמפטיר קורא בספר השני את הקריאה של חנוכה, ומפטיר בשל חנוכה.

ראש חודש טבת החל בחנוכה:

אם חל ביום חול – מוציאים שני ספרי תורה וקוראים שלושה עולים קריאת ראש חודש, והרביעי קורא בספר השני את הקריאה של חנוכה.

אם חל בשבת – מוציאים שלושה ספרי תורה. בספר הראשון קוראים ששה עולים בפרשת השבוע. השביעי קורא בספר השני את קריאת ראש חודש (= קורבנות שבת וראש חודש), והמפטיר קורא בספר השלישי את הקריאה של חנוכה.

יא. מנהגים בחנוכה וטעמיהם

נוהגות הנשים להמנע מעשיית מלאכה כשנרות חנוכה דולקים, מפני הנס שנעשה על ידי אשה – יהודית בת יוחנן כהן גדול.

יש נוהגים שגם האנשים נמנעים אז ממלאכה:

- כדי שלא יבואו לעשות מלאכה לאור נרות חנוכה.
- שימים אלו נקראים חנו-כה, שחנו ונחו ממלאכה, וזכר לכך נמנעים מעשיית מלאכה.

נוהגים לאכול מאכלי גבינה בחנוכה, זכר לתבשילי גבינה שהאכילה יהודית לצורך.

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים בשמן – לביבות וכדומה, זכר לנס פח השמן.

נהגו ילדי ישראל לשחק בחנוכה במשחק הסביבון, שעליו חרוטות האותיות נ.ג.ה.פ. (או נ.ג.ה.ש). ראשי תיבות נס גדול היה פה (או "שם"), כדי לחנך את הילדים לזכור את הנס אף בעת משחקיהם.

בשבת חנוכה ירבה בסעודה יותר משאר שבתות וכל שכן אם חל ראש חודש בשבת זו. (בן איש חי)

נוהגים להרבות בסעודות, ואם אומרים בהם שירות ותשבחות ודברי תורה – הוי סעודת מצוה. (שו"ע

רמ"א)

נוהגים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת. הטעם למנהג זה הוא כדי להוציא ידי חובה את מי שאינו בקיא ואינו יודע להדליק הנרות בביתו, או להוציא את מי שאין לו שמן, או את האורחים שאין להם בית

ללון בו. ותקנו להדליק בבית הכנסת דווקא, מפני שהוא מקדש מעט והרי זה זכר לנס המנורה שאירע בבית המקדש, וגם מפני שרבים מצויים שם ויש בזה פרסומי ניסא.

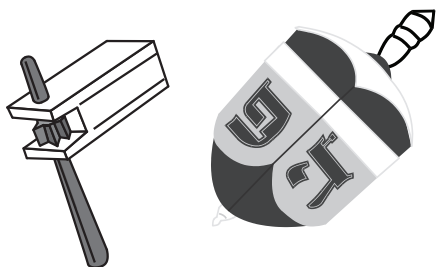
יב. בין חנוכה לפורים

ימי חנוכה – נקבעו בעיקר להודות ולהלל ולא למשתה ושמחה.
ימי הפורים – נקבעו בעיקר למשתה ושמחה ואין אומרים בהם הלל.

שאלה: בשניהם קרה נס זהה: היהודים ניצחו את אויביהם, נמסרו רבים ביד מעטים, וניצלו מהקמים עלינו להשמידנו בצורה ניסית, למה, אם כן, נקבעו צורות שונות – הפוכות של חגיגות לציון הניסים?

תשובה:

ח נ ו כ ה	פ ו ר י מ	
התרשלות בקיום תורה ומצוות והתינונות בקבלת תרבות יוון (חטא רוחני).	נהנו מסעודת אחשוורוש והגעילו עצמם במאכלות אסורים (חטא גופני).	החטא:
להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך (עונש רוחני – גזירות נגד הדת).	להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים (עונש גופני).	העונש:
התחזקות בעבודת ה' תוך חירוף נפש, לטהר את ביהמ"ק ולהדליק את המנורה (מסירות נפש).	צמו שלושה ימים, לבשו שק (עיניו הגוף).	דרך התשובה:
הנפשות ניצלו מירידה רוחנית.	הגופות ניצלו מהשמדה.	הנס:
הלל והודאה (זכר רוחני).	משתה ושמחה (שמחת הגוף).	קביעת הנס לדורות:

בין סביבון לרעשן

את הסביבון של חנוכה מסובבים מלמעלה – כי נס חנוכה סובב על עניינים של מעלה – הצלת הנפש היהודית.

את הרעשן מסובבים מלמטה – כי נס פורים סובב על עניינים של מטה – הצלת הגוף.

שאלות חזרה לפרק ב'

א. מצות הודיה

1. תפילת "על הניסים" בשמונה עשרה: א. היכן אומרים אותה?
ב. מה הדין אם שכח לאומרה?

.....א.

.....ב.

2. תפילת "על הניסים" בברכת המזון: א. היכן אומרים אותה?
ב. מה הדין אם שכח לאומרה?

.....א.

.....ב.

3. איזה קטעים מהתפילה לא אומרים בחנוכה?

4. עשיית מלאכה בחנוכה – האם מותרת? פרט!

ב. החייבים בהדלקה

1. האם נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, ומדוע?

2. אדם שלא נמצא בבית בזמן ההדלקה ויודע שיחזור בשעה מאוחרת – כיצד ינהג?

3. האם כל אחד מבני הבית מדליק בנפרד? כתוב את המנהגים השונים!

4. משפחה השוהה בבית מלון בחנוכה – כיצד תנהג בנוגע להדלקת נרות?

5. ילדים נשואים השוהים בבית הוריהם בחנוכה – כיצד ינהגו בנוגע להדלקת נרות?

6. תלמידי ישיבה הנמצאים בישיבה בחנוכה – כיצד ינהגו בנוגע להדלקת נרות?

ג. במה מדליקים

1. מהו השמן המובחר ביותר להדלקה, ומדוע?

2. איזה שמן פסול להדלקה?

3. האם אפשר להדליק נרות חנוכה בתוך קליפות של ביצים, ומדוע?

4. האם אפשר להדליק נרות בלי חנוכיה, ומדוע?

5. האם צריך להחליף פתילות בכל יום?

ד. מקום ההדלקה

1. מהו הגובה המינימלי להנחת הנרות?

2. מהו הגובה המקסימלי להנחת הנרות?

3. לכתחילה, באיזה גובה עדיף להניחם, ומדוע?

4. באיזה צד של הפתח יש להניחם, ומדוע?

5. אדם שגר בבנין רב קומות – היכן יניח את הנרות:
א. כשחלון ביתו למטה מעשרים אמה?
ב. כשחלון ביתו למעלה מעשרים אמה?

א.

ב.

6. היכן מניחים את הנרות בבית הכנסת?

ה. זמן ההדלקה

1. כתוב את המנהגים השונים בנוגע לתחילת זמן הדלקת הנרות!

2. מתי מסתיים זמן ההדלקה לכתחילה?

3. בדיעבד, האם יכול להקדים או לאחר את זמן ההדלקה?

להקדים:

לאחר:

4. אדם שהגיע לביתו בשעת לילה מאוחרת ולא הדליקו בביתו נרות, כיצד ינהג? (2 דעות)

דעה א':

דעה ב':

5. איזה כמות שמן יש לשים בחנוכיה?

6. מה הדין כשלא שם כמות שמן מספיקה?

7. נר שכבה בתוך החצי שעה – כיצד ינהג?

8. ממתי אסור לאכול סמוך לזמן ההדלקה?

9. א. מה אסור לאכול ומה מותר? ב. האם מותר לשתות?

א.

ב.

10. האם מותר לעשות מלאכה: א. סמוך לזמן ההדלקה? ב. מיד לאחר ההדלקה?

א.

ב.

ו. זמני ההדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת

1. מתי מדליקים בערב שבת?

2. מה יש להקפיד בנוגע לכמות השמן שיש לשים בערב שבת?

3. מתי יש להתפלל מנחה בערב שבת של חנוכה?

4. מתי מדליקים נרות במוצאי שבת: א. בבית הכנסת? ב. בבית?

א.

ב.

5. מתי עדיף להכין את הנרות של מוצאי שבת, ומדוע?

ז. סדר ההדלקה והנחת הנרות

1. את איזה נר מדליקים ראשון בכל יום, ומדוע?

2. אדם שאין לו מספיק נרות – כיצד ינהג?

3. מהו הרווח שצריך להיות בין נר לנר?

4. מה דינה של חנוכיה: א. עגולה? ב. שגובה הנרות לא שווה?

א.

ב.

5. האם מותר ללמוד תורה לאור נרות חנוכה?

6. מתי יש להדליק את השמש?

7. נר שכבה, האם מותר להדליקו מאש שיקח מהנרות האחרים?

ח. הברכות

1. אלו ברכות מברכים: א. בלילה הראשון? ב. בשאר הלילות?

א.

ב.

2. מתי יש לומר את הברכות, ומדוע?

3. שכח לברך, והתחיל להדליק, ונזכר שלא ברך, כיצד ינהג: א. נשארו לו עוד נרות להדליק?

ב. לא נשארו לו עוד נרות?

א.

ב.

4. עד מתי חייב לאחוז את נר ההדלקה בשעה שמדליק את נרות החנוכה?

5. מתי יש להתחיל באמירת הפיוט "הנרות הללו"?

6. א. מה מברך אדם שלא יכול להדליק נרות, וגם לא מדליקים עליו? ב. מתי מברך?

א.

ב.

7. אדם שהדליק בברכה בבית הכנסת, כיצד ינהג בבואו להדליק בביתו?

ט. הדלקה עושה מצוה

1. "הדלקה עושה מצוה" – הסבר!

2. כבה הנר בתוך חצי שעה, מה הדין לכתחילה, ומה הדין אם רוצה להדר?

3. כבה הנר על ידי הרוח, מה הדין:

א. אם בזמן ההדלקה לא היתה רוח?

ב. אם בזמן ההדלקה היתה רוח?

א.

ב.

י. קריאת התורה

1. מה קוראים בתורה בחנוכה, ומדוע?

2. כמה ספרים מוציאים בשבת חנוכה, ומה קוראים בהם?

3. בראש חודש טבת החל בחנוכה: א. כמה ספרים מוציאים אם חל ביום חול, ומה קוראים בהם?

ב. כמה ספרים מוציאים אם חל בשבת, ומה קוראים בהם?

א.

ב.

4. השלם את הטבלה:

ה ט ע ם	ה מ נ ה ג
	נשים נוהגות להמנע מעשיית מלאכה כשהנרות דולקים
.1 .2	גם אנשים נמנעים מעשיית מלאכה
	אכילת מאכלי גבינה
	אכילת מאכלים מטוגנים בשמן
	משחק בסביבון
.1 .2	הדלקת נרות בבית הכנסת

5. השלם את הטבלה:

ח נ ו כ ה	פ ו ר י ם	
		החטא:
		העונש:
		דרך התשובה:
		כיצד נקבע הנס לדורות:
משום ש _____	משום ש _____	משחקים ב... _____

